

BEATA ŁACIAK

WSPÓŁCZEŚNI „WŁAŚCICIELE ŚRODKÓW DEFINICJI RYZYKA”

ROLA EKSPERTÓW W SZACOWANIU I DEFINIOWANIU RYZYKA NA PRZYKŁADZIE WOJNY W UKRAINIE

BEATA ŁACIAK

Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie. Profesor nauk społecznych w dziedzinie socjologii. Zajmuje się problematyką socjologii obyczajów, przemian kulturowych i analizą mediów. Jej ostatnie publikacje to: *Skarżypyty, donosiciele, sygnaliści? Studium socjologiczno-prawne* (2018, z Jolantą Arcimowicz i Mariolą Bieńko), *Kobiety w Parlamencie Europejskim. Strategie partii politycznych w wyborach w 2019 roku w Polsce* (2020, z Małgorzatą Druciarek), artykuły *The social paradox of citizen denunciation: Informing practices in modern Poland* (2021, z Jolantą Arcimowicz i Mariolą Bieńko), *Wspólnotowość i społeczna tożsamość współczesnych Polaków* (2022, z Jolantą Arcimowicz). ORCID: 0000-0003-0177-5011.

Tytuł tekstu wyraźnie nawiązuje do wprowadzonego przez Ulricha Becka pojęcia opisującego kluczowych aktorów społecznych w społeczeństwach ponowoczesnych, czyli „właścicieli środków definiowania ryzyka”¹. Beck, charakteryzując ponowoczesne społeczeństwa, określał je mianem społeczeństw ryzyka. O samym współczesnym ryzyku pisał zaś:

Wyzwała ono systematycznie określone, często nieodwracalne szkody, pozostaje w istocie najczęściej niewidoczne, bazuje na interpretacjach przyczynowych, przejawia się dopiero i tylko w (naukowej względnie antynaukowej) wiedzy na jego temat i może być przez tę wiedzę zmienione, pomniejszone lub powiększone, udramatyzowane lub zbagatelizowane i przez to w szczególny sposób otwarte na społeczne procesy definiowania².

Analogicznie do opisywanych przez Marksa właścicieli środków produkcji – kluczowej klasy w nowoczesnym społeczeństwie przemysłowym – Beck charakteryzował właścicieli środków definiowania ryzyka, podkreślając ich władzę w społeczeństwie

¹ U. Beck, *Spoleczeństwo światowego ryzyka. W poszukiwaniu utraconego bezpieczeństwa*, tłum. B. Baran, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.

² Tenże, *Spoleczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, tłum. S. Cieśla, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002, s. 31.

ponowoczesnym. Wyróżniał wśród nich trzy kategorie: naukowców, polityków i przedstawicieli mediów. Zdaniem Becka szczególną grupę ekspertów stanowią naukowcy, chociaż od lat toczą się debaty na temat rozdzielności czy też komplementarności poszczególnych ról³. Legitymizacja ekspertów opiera się na podstawach obiektywnych i subiektywnych. Pierwsze odwołują się do wiedzy naukowej lub naukowo-technicznej, prestiżu, autorytetu czy zaufania, drugie zaś uwzględniają komunikatywność, medialność czy rozpoznawalność⁴. Niezależnie jednak od powodów uznanie za eksperta dokonuje się z pomocą osób, które mają kompetencje do oceniania jego wiedzy, dokonań oraz doświadczeń. Bycia ekspertem nikt sam sobie nie może zadekretować, a przynajmniej samo uznanie się za takowego jest niewystarczające⁵.

Materiałem do analizy były dla mnie teksty znalezione po wpisaniu do wyszukiwarki Google hasła „ekspert, wojna w Ukrainie”. Przeszukałam pierwszych 500 stron, co w efekcie pozwoliło mi na wyselekcjonowanie 116 artykułów, które ukazały się od 24 lutego do końca listopada 2022 roku. Były to teksty portali internetowych oraz przedruki z prasy polskiej lub zagranicznej, w których przywoływano opinie ekspertów dotyczące wojny w Ukrainie lub prezentowano wywiady z nimi na ten temat. Celem tego tekstu jest próba odpowiedzi na pytanie, jak eksperci szacują i definiują ryzyko w związku z wojną w Ukrainie.

EKSPERT, CZYLI KTO?

Ekspertami są przedstawiciele różnych dziedzin nauki: socjologowie, historycy, politolodzy, teoretycy wojskowości, ale także praktycy: wysokiej rangi wojskowi, dyplomaci, politycy bądź publicyści zajmujący się problematyką Rosji czy Europy Wschodniej. W analizowanych przeze mnie tekstach opinie ekspertów lub wywiady z nimi zawsze opatruje się dodatkowymi informacjami o danej osobie, mającymi potwierdzać jej wiedzę, kompetencje, doświadczenie. Taką rolę odgrywają stopnie naukowe lub wojskowe, nazwy instytucji, w których eksperci są lub byli zatrudnieni, a także pełnione przez nich funkcje, dotychczasowe publikacje lub ekspertyzy (przytoczone w przypisach). W uwzględnionych tekstach pojawiają się głównie eksperci naukowci, ale także doradcy polityczni czy wojskowi wysokiego szczebla. To przede wszystkim oni stanowią „właściciele środków definicji ryzyka”. Pośrednio są nimi także przedstawiciele mediów, którzy poprzez przywoływane opinie ekspertów oraz zadawane im pytania konstruują obraz ryzyka związanego z tą wojną.

Analizując materiał, skupiłam się na kilku wątkach powtarzających się w wypowiedziach ekspertów, żeby sprawdzić, czy i na ile ich opinie są w wybranych

3 J. Goćkowski, „Klerkowie” i „eksperti”, „Teksty” 2(38)/1978; Z. Bauman, *Prawodawcy i tłumacze*, tłum. A. Ceynowa, J. Giebułtowski, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 1998; R.P. Wierchosławski, *Naukowcy w roli ekspertów: o pewnych problemach (re-)prezentacji prawdy w polityce*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2(212)/2017; T. Nichols, *The Death of Expertise: The Campaign Against Established Knowledge and Why it Matters*, Oxford University Press, New York 2017; H. Collins, *Czy wszyscy jesteśmy ekspertami?*, tłum. E. Bińczyk, J. Grygieńć, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018.

4 A. Guzik, *Eksperti naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2021.

5 A. Abbott, *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*, University of Chicago Press, Chicago 1988; R. Grundmann, *The problem of expertise in knowledge societies*, „Minerva” 55/2017.

kwestiach zgodne lub rozbieżne. Wytypowane przeze mnie tematy to: ocena sytuacji na froncie, możliwość rozszerzenia konfliktu na inne kraje i zagrożenia dla Polski, potencjalne scenariusze dalszego przebiegu wojny i jej zakończenia, użycie przez Rosję broni atomowej. Za ich pomocą starałam się odpowiedzieć na pytanie, w jakim zakresie w sytuacji wojny przydatna okazuje się wiedza ekspercka.

OCENA SYTUACJI NA FRONCIE

W dwóch kwestiach eksperci wydawali się zgodni: oceny działań wojennych i przewidywanego czasu trwania konfliktu. Właściwie już po pierwszym tygodniu wojny prawie wszyscy twierdzili, że nie można liczyć na jej szybkie zakończenie.

Avril Haines, dyrektor wywiadu w administracji prezydenta Bidena, powiedziała niedawno, że wojna będzie się przeciągać: do przyszłego roku i dłużej. Wielu analityków twierdzi, że potrwa ona długie miesiące lub lata⁶.

[W] rozmowie z agencją AP były ambasador USA w Gruzji Ian Kelly – „Ciężko w tym momencie dostrzec możliwość wynegocjowania rozwiązania. Żadna strona nie chce przestać walczyć, i najprawdopodobniejszym wynikiem jest wojna, która potrwa kilka lat”⁷.

Analitycy z American Institute for the Study of War (ISW) w swoim nowym raporcie na temat sytuacji na froncie na Ukrainie wskazują na ukraińskie sukcesy, ale wskazują także na słabe strony broniącej się armii. [...] Ukraińska armia będzie musiała zorganizować nowe ataki, aby wyzwolić wszystkie terytoria. Pod tym względem wojna potrwa do 2023 roku⁸.

W analizowanych tekstach eksperci zgodnie podkreślali także skuteczność ukraińskich działań wojennych oraz determinację w obronie swojej niepodległości, w odróżnieniu od słabej organizacji, złego wyposażenia i niskiego morale armii rosyjskiej. Równocześnie bardzo wyraźnie przestrzegali przed nadmiernym optymizmem pozwalającym wierzyć, że Rosja już przegrała tę wojnę.

Według Amerykanów, Rosjanie, mimo znacznych niepowodzeń, po pewnym czasie zbudują nową linię obrony, a w niektórych miejscach przeprowadzą lokalne szturmury. [...] Według ekspertów Ukraina odwróciła losy wojny na swoją korzyść. Teraz ukraińska armia będzie mogła częściej dyktować charakter i miejsce działań wojennych⁹.

Rosja na poziomie polityczno-strategicznym wojnę przegrała. [...] Nie oznacza to jednak, że gra jest tu zero-jedynkowa. – Nic nie jest jeszcze rozstrzygnięte. Jest bardzo możliwe, że wojna

6 M. Nowicki, *To może oznaczać nową fazę w walkach o Donbas. Rosyjskie czołgi i artyleria będą bezbronne*, Newsweek.pl, 30 maja 2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/wojna-w-ukrainie-scenariusze-wojny-w-ukrainie-jak-wyglada-droga-do-zwyciestwa/pnmfse5> (29 listopada 2022).

7 W. Młynarz, *Wojna na Ukrainie potrwa długo? Tego obawiają się zachodni eksperci i politycy*, Niezależna.pl, 12 maja 2022, <https://niezalezna.pl/442346-wojna-na-ukrainie-potrwa-dlugo-tego-obawiaja-sie-zachodni-eksperci-i-politycy> (28 listopada 2022).

8 *Amerykańscy eksperci: Dłatego wojna potrwa do 2023 r.*, DoRzeczy.pl, 12 września 2022, <https://dorzeczy.pl/swiat/344302/isw-dlatego-wojna-ukrainy-z-rosja-potrwa-do-2023-r.html> (29 listopada 2022).

9 Tamże.

zakończy się stratami terytorialnymi dla Ukrainy. Ale w sensie jedności państwowej, siły narodu ukraińskiego, pozycji Ukrainy w świecie czy jej szans na dołączenie do Zachodu, Ukraina ten konflikt wygrała i to nawet jeżeli będzie okrojona terytorialnie – uważa generał¹⁰.

[Jestem przekonany, że to [dłuższa wojna – przyp. B.Ł.] będzie oznaczać coraz większe problemy dla Rosjan. Ich logistyka to jeden wielki bałagan. [...] Żadna [ze stron] nie ma pewnej drogi do decydującego zwycięstwa militarnego. Ale czas jest po stronie Ukrainy¹¹.

Niezależnie od dość zgodnych ocen sytuacji na froncie przewidywania dotyczące dalszego rozwoju wypadków i potencjalnych scenariuszy tej wojny okazały się bardzo różnorodne.

MOŻLIWOŚĆ UŻYCIA BRONI NUKLEARNEJ

Od początku wojny tym, co wydawało się największym ryzykiem i równocześnie najbardziej przerażało społeczeństwa państw europejskich, była obawa użycia przez Rosję broni nuklearnej. Wypowiedzi Putina na temat rosyjskiego arsenału nuklearnego i ostrzeżenia kierowane wobec państw NATO powodowały, że w wywiadach bardzo często proszono ekspertów o określenie prawdopodobieństwa takich działań. Opinie ekspertów na ten temat były podzielone: jedni i drudzy przytaczali szereg argumentów przemawiających za tym, że zagrożenie wynikające z użycia broni nuklearnej jest bardzo mało prawdopodobne lub wręcz żadne, albo też świadczących o tym, iż takie ryzyko jest bardzo realne, a nawet niemal pewne. Eksperci przekonani o braku realnego zagrożenia podkreślali, że Putin traktuje broń nuklearną jako straszak wobec społeczeństw zachodnich, bo wie, jakie wywołuje to emocje. Równocześnie zwracali uwagę na konsekwencje takiego działania, czyli wyraźnie wyartykułowaną zapowiedź odwetu ze strony NATO, którego potencjał nuklearny przewyższa potencjał Rosji, oraz negatywną reakcję jedyńskich sojuszników Rosji: Chin i Indii. Wśród przywoływanych argumentów znalazły się także sugestie, że użycie takiej broni wymaga kilkustopniowej decyzji wyższych rangą wojskowych, wzrasta więc szansa, że ktoś zdecyduje się zapobiec zbiorowemu samobójstwu. Wypowiedzi ekspertów pomniejszających zagrożenie nuklearne było naprawdę wiele.

Te pogroźki należy postrzegać jako próbę zastraszenia Zachodu. Użycie ładunków nuklearnych, nawet tych o charakterze taktycznym, wiąże się z trudnymi do przewidzenia konsekwencjami, z czego Rosjanie zdają sobie sprawę¹².

10 P. Olejarczyk, *Czy Rosja może zaatakować NATO? Gen. Koziej: Putin jest irracjonalny*, Onet.pl, 17 czerwca 2022, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/czy-rosja-moze-zaatakowac-nato-gen-koziej-putin-jest-irracjonalny/szg6npd.79cfc278> (27 listopada 2022). Gen. Stanisław Koziej to były szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego.

11 L. Freedman, *„Rosjanie zapomnieli, jak się prowadzi duże wojny. Putin podjął wielkie ryzyko”* [rozm. M. Nowicki], Newsweek.pl, 16 marca 2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/wojna-w-ukrainie-ukraina-w-koncu-zwyciezyl/t5y8f26> (27 listopada 2022). Lawrence Freedman to historyk, teoretyk wojny, emerytowany profesor wydziału studiów nad wojną londyńskiego King’s College.

12 *Ekspert wskazuje: to może zakończyć wojnę Rosji z Ukrainą*, Onet.pl, 30 kwietnia 2022, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/wojna-rosja-ukraina-ekspert-wskazuje-to-moze-zakonczyc-wojne-rosji-z-ukraina/9kch-05s.79cfc278> (27 listopada 2022). Wypowiadający się w tekście dr Adam Eberhardt jest dyrektorem Ośrodka Studiów Wschodnich [przestał pełnić tę funkcję we wrześniu 2022 – przyp. red.].

Straszenie bronią atomową to klasyczny blef Putina. Rosjanie robili to na początku inwazji, ale groźby nie zadziałały [...]. Myślę, że Rosjanie zrozumieli, iż istnieje bardzo duża szansa, że spotkałoby się to z odpowiedzią¹³.

[R]yzyko użycia broni atomowej w Ukrainie przez Putina jest przesadzone. Koszty i konsekwencje dla Rosji przewyższają ewentualne zyski, dlatego [Mikk Marran – przyp. B.Ł.] ocenia to jako blef¹⁴.

Równie często w analizowanych tekstach prezentowane były opinie przeciwnie. Eksperci zwracali uwagę na istniejące w rosyjskiej doktrynie wojennej założenie o możliwości prowadzenia wojny jądrowej w ograniczonym zakresie, wskazywali też elementy rosyjskiej propagandy mówiące o rzekomych pracach Ukrainy nad bronią nuklearną lub rozmieszczeniu takiej broni przez NATO w Polsce i na Litwie. W ich opinii było to przygotowanie uzasadnienia dla ataku nuklearnego. Część ekspertów sugerowała, że zagrożenie bronią masowego rażenia wrasta wraz z brakiem sukcesów Rosji na froncie i trudniejszą sytuacją Putina. Jedni szacowali ryzyko jako wielce prawdopodobne, inni jako wręcz pewne.

Jeżeli Putin uważa, że grozi mu klęska albo odsunięcie od władzy, to dlaczego nie miałby rozważyć podbicia stawki? Już w przeszłości decydował się na ryzykowne zagrania. Być może nie zdecyduje się na wielki atak atomowy, bo byłby to krok samobójczy, ale pokazowe uderzenie w mniejszego sąsiada, który nie może odpowiedzieć tą samą bronią, to inna kwestia¹⁵.

Do tej pory nie uważałem, że ryzyko jest znaczące. Ale północno-wschodnia ofensywa za Charkowem i ciężkie straty militarne Rosji sprawiły, że konieczna jest ponowna ocena. [...] Ryzyko nuklearne w tym czasie wzrosło¹⁶.

Ponieważ jestem pewien na 100 procent, że Rosja użyje broni atomowej, uważam, że NATO powinno przystąpić do tej wojny tak szybko, jak to możliwe, bo wówczas odniesie zwycięstwo za dużo mniejszą cenę¹⁷.

13 G. Kasparow, *Bunt przeciw Putinowi? „Na razie siedzą spokojnie, ale w ciągu tygodnia mogą wybuchnąć”* [rozm. J. Pawlicki], *Nesweek.pl*, 31 maja 2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/garri-kasparow-rosja-musi-zapomniec-o-imperium-rozmowa/hmg9m3x> (27 listopada 2022). Garri Kasparow jest byłym mistrzem szachowym, rosyjskim opozycjonistą, obrońcą praw człowieka.

14 T. Gdaniec, *Jego służby przewidziały wojnę dużo wcześniej. Estoński as wywiadu reaguje na grę Putina*, *Onet.pl*, 10 października 2022, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/putin-siegnie-po-bron-ostateczna-szef-estonskiego-wywiadu-nie-ma-zludzen/xlzfz8v79cfc278> (27 listopada 2022). Wypowiadający się w artykule Mikk Marran to szef estońskiego wywiadu zagranicznego.

15 *Jak poważne są rosyjskie groźby atomowe? „USA powinny potraktować je serio”*, *Onet.pl*, 6 maja 2022, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/inwazja-rosji-na-ukraine-jak-powazne-sa-rosyjskie-grozby-nuklearne/63vwxc2,79cfc278> (25 listopada 2022). Wypowiadający się Stephen Walt to amerykański politolog z Uniwersytetu Harvarda.

16 L. Landes, *Putin użyje broni atomowej w Ukrainie? Ekspert: zagrożenie wzrosło*, *Onet.pl*, 2 października 2022, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/putin-uzyje-broni-atomowej-w-ukraine-ekspert-zagrozenie-wzroslo/p04tpf,79cfc278> (25 listopada 2022). Wypowiadający się Frank Sauer jest ekspertem ds. bezpieczeństwa z Uniwersytetu Bundeswehry w Monachium.

17 J. Pawlicki, *Rosyjski historyk: Nie sądzę, żeby śmierć Putina cokolwiek zmieniła. Będzie dalsza eskalacja*, *Newsweek.pl*, 14 czerwca 2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/wojna-w-ukrainie-czy-wojna-w-ukrainie-to-poczatek-iii-wojny>

Wypowiedzi ekspertów na temat tego typu zagrożeń mogą mieć kluczowe znaczenie dla kształtowania poczucia bezpieczeństwa w społeczeństwie. Badania pokazują, że na ich wiarygodność dla opinii publicznej ma wpływ wiele czynników, w tym wcześniejsze poglądy i opinie odbiorców oraz kulturowo zróżnicowane postawy społeczne, ale społeczeństwo za bardziej rzetelne uznaje informacje o wysokim ryzyku niż te o niskim¹⁸. Nie dziwi więc, że dość silne są w Polsce obawy dotyczące wykorzystania przez Rosję broni jądrowej. Z badań CBOS wynika, że jej użycia wobec Ukrainy w październiku 2022 roku obawiało się 66 proc. badanych, a wobec Polski – 47 proc.¹⁹

POTENCJALNE SCENARIUSZE DALSZEGO PRZEBIEGU WOJNY

Także w kwestii dalszego przebiegu wojny opinie ekspertów są bardzo podzielone. Część przedstawia kilka równorzędnych scenariuszy wydarzeń, inni te, które są najbardziej prawdopodobne. Opisywana jest więc możliwość odsunięcia Putina od władzy i zakończenia konfliktu, ale także prowadzenia wyniszczającej, długotrwałej wojny, którą społeczeństwa zachodnie będą zmęczone, co może doprowadzić do kompromisu niesatysfakcjonującego dla Ukrainy.

[W]szystko zależy od tego, co nazwiemy zwycięstwem. Według standardów ukraińskich i zachodnich powinno to być całkowite odzyskanie integralności terytorialnej. Mniejszym sukcesem byłby powrót do linii z 23 lutego. To byłaby porażka Rosji i sukces Zachodu, ale czy zwycięstwo Ukrainy? W międzyczasie pojawia się scenariusz, w którym Rosja przestaje walczyć po utracie Donbasu, ale chce negocjować Krym²⁰.

Jest 70 procent szans, że wojna będzie trwać i trwać, bo obie strony nie będą w stanie zdecydowanie wygrać. [...] Może wybuchnąć masowa, gwałtowna rewolta, potem ktoś w rodzaju Nawalnego zostanie następnym prezydentem Rosji. To jest najlepszy scenariusz. Niestety, jego prawdopodobieństwo jest niezbyt wielkie. Dają 15 procent. Również 15 procent szans dają scenariuszowi rodem z koszmarów: Putin używa broni jądrowej na Ukrainie, potem kieruje czołgi na granicę estońską czy litewską. A następnie grozi wielką wojną z Zachodem, pytając: „Czy jesteście gotowi pójść z nami na wojnę o malutki kraiik, o którym większość Amerykanów nie słyszała?”. Bo ma nadzieję, że się ugniemy²¹.

---

swiatowej/4mvr5vr (25 listopada 2022). Wypowiadający się Jurij Felsztinski to rosyjski historyk, od 1978 roku na emigracji w USA, autor książek o ZSRR i Rosji.

18 E. Lachapelle, É. Montpetit, J.P. Gauvin, *Public perceptions of expert credibility on policy issues: The role of expert framing and political worldviews*, „The Policy Studies Journal” 4(42)/2014.

19 *Polacy o wojnie na Ukrainie i zagrożeniu bronią jądrową*, „Komunikat z Badań CBOS” 136/2022, oprac. J. Scovil.

20 *Francuski ekspert: Ukraina może militarnie wygrać wojnę z Rosją*, wGospodarcze.pl, 25 września 2022, <https://wgospodarcze.pl/informacje/117432-francuski-ekspert-ukraina-moze-militarnie-wygrac-wojne-z-rosja> (25 listopada 2022). Bruno Tertrais to francuski ekspert, wicedyrektor think tanku Fundacja Badań Strategicznych.

21 M. Nowicki, „*Putin poświęcił dużo energii i zabił sporo ludzi, aby zdobyć swoją fortunę. Dlatego chce mnie zabić*”, Newsweek.pl, 12 maja 2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/bill-browder-arcywrog-putina-dla-newsweeka-on-chce-mnie-zabic/70c7114> (25 listopada 2022). Bill Browder to założyciel Hermitage Capital Management, inicjator tzw. ustawy Magnickiego przyjętej w ponad 30 krajach, pozwalającej na zamrażanie majątków osób łamiących prawa człowieka.

Rosyjskie siły zbrojne zaczynają się rozpadać. Elity polityczne są zaangażowane w walkę o władzę. I bardzo możliwe, że Putin zostanie wyeliminowany albo przez zabójstwo, albo pucz, albo jakieś zbiorowe porozumienie w gremium kierownictwa²².

Część wypowiadających się ekspertów za bardzo prawdopodobne uznaje rozszerzenie konfliktu, co może oznaczać wybuch trzeciej wojny światowej. W tym zakresie także pojawiają się różne warianty działań: wymuszenie przez Rosję udziału Białorusi w wojnie, atak Rosji na Mołdawię i kraje bałtyckie, prowokacje wobec państw NATO wykorzystane przez Rosję jako pretekst do ataku, możliwe wsparcie Rosji ze strony Chin lub krajów arabskich. Prezentowane jest więc różne potencjalne ryzyko związane z długim trwaniem wojny.

24 lutego przejdzie do historii jako data wybuchu III wojny światowej. [...] Wystarczy przeanalizować ostatnie przemówienia Putina i innych wysokich rangą urzędników rządu, by zrozumieć, że wojna rozleje się na Mołdawię i że Rosja przejmie całkowitą kontrolę nad Białorusią. A po otworzeniu nowego frontu w Mołdawii Putin zacznie domagać się stanowczo wyjścia z NATO byłych republik radzieckich – Litwy, Łotwy i Estonii²³.

Mówiąc wprost, nie można wykluczyć wojny na dużą skalę. Nie dlatego, że Zachód czy NATO do tego dążą, wręcz odwrotnie. Ale biorąc pod uwagę stan umysłu i to, co Rosjanie już robią w Ukrainie i w wielu innych miejscach, pozostaje tylko kwestia tego, czy ich chęci okażą się realne²⁴.

Potencjalny atak wojsk Putina na państwa bałtyckie czy Polskę, to nie jest political-fiction. To bardzo prawdopodobna sytuacja, która może nastąpić, ale tylko w scenariuszu pełnego zwycięstwa Rosji w Ukrainie²⁵.

Moskwa może również starać się wywołać konflikt w nieoczekiwanych miejscach, takich jak separatystyczny region Naddniestrza, aby odwrócić uwagę i wywołać nową niepewność. Jeśli Ukrainie uda się wymusić jeszcze większe straty rosyjskie, spodziewajmy się, że Moskwa zacznie mówić o lokalnych zawieszeniach broni – ale będą one łamane, zasiane dwuznacznością i dezinformacją i wykorzystane najpierw jako czas na przegrupowanie, a potem jako pretekst do ponownej eskalacji²⁶.

22 Prof. Aleksander J. Motyl: czas Putina dobiega końca, choć pewnie w to nie wierzy [rozmn. W. Piasecki], Onet.pl, 23 września 2022, <https://www.onet.pl/informacje/kai/prof-alexander-j-motyl-czas-putina-dobiega-konca-choc-pewnie-w-to-nie-wierzy/91pqtz9,30bc1058> (25 listopada 2022). Alexander J. Motyl to amerykański politolog.

23 J. Pawlicki, *Rosyjski historyk: Nie sądzę, żeby śmierć Putina cokolwiek zmieniła*, dz. cyt.

24 M. Żakowski, *Podcast: NATO nie chce wojny z Rosją, ale musi być na nią gotowe*, Nowa Europa Wschodnia, 10 lipca 2022, <https://new.org.pl/informacje/onetwiadomosci/jaki-bedzie-nastepny-ruch-putina-spojrzcie-na-to-co-rosja-robila-w-syrii/9b5fsv3,79cfc278> (25 listopada 2022). Rozmowa z Robertem Pszczolem, niezależnym analitykiem zajmującym się sprawami bezpieczeństwa, przez wiele lat pracownikiem struktur NATO, byłym szefem Biura Informacji NATO w Moskwie.

25 P. Olejarczyk, *Czy Rosja może zaatakować NATO*, dz. cyt.

26 Ch. Lister, *Jaki będzie następny ruch Putina? Spójrzcie na to, co Rosja robiła w Syrii [ANALIZA]*, Onet.pl, 27 kwietnia 2022, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/jaki-bedzie-nastepny-ruch-putina-spojrzcie-na-to-co-rosja-robila-w-syrii/9b5fsv3,79cfc278> (25 listopada 2022). Charles Lister jest dyrektorem studiów nad Syrią oraz nad terroryzmem i ekstremizmem w amerykańskim Middle East Institute.

Okazuje się, że wiedza ekspercka nie pozwala na jednoznaczne odpowiedzi dotyczące możliwych scenariuszy wojny oraz ewentualnego rozszerzenia się konfliktu. Poglądy ekspertów w tym względzie są podzielone, podobnie jak zróżnicowane są opinie na ten temat większości polskiego społeczeństwa, a więc laików. W badaniach CBOS, powtarzanych co kilka miesięcy od wybuchu wojny, przekonanie o eskalacji konfliktu i jego rozszerzeniu na inne kraje także ulegało zmianie. Najsilniejsze było w maju, kiedy 40 proc. badanych uważało tę możliwość za realną, wcześniej zaś i później opinie były podzielone. W październiku, czyli na krótko przed zakończeniem moich analiz wypowiedzi ekspertów, mniej niż połowa (44 proc.) badanych twierdziła, że wojna nie rozprzestrzeni się na inne kraje, prawie jedna trzecia (28 proc.) uważała, że przeciwnie, działania wojenne obejmą także inne państwa, i prawie tyle samo respondentów (27 proc.) nie miało zdania w tej sprawie²⁷.

MOŻLIWE ZAKOŃCZENIA WOJNY

W kwestii możliwych scenariuszy zakończenia wojny opinie społeczeństwa były tak samo zróżnicowane, jak opinie ekspertów. Można w nich jednak dostrzec większy optymizm wynikający z faktu, że analizowane wypowiedzi ekspertów prezentowane były w różnym czasie, a respondenci w listopadzie wiedzieli już o kolejnych niepowodzeniach wojsk rosyjskich na froncie. Tylko 3 proc. uważało, że Rosja podporządkuje sobie całą Ukrainę. Prawie co czwarty badany (łącznie 23 proc.) był przekonany, że Ukraina będzie musiała zrezygnować z części swojego terytorium, najbardziej popularna (34 proc.) była opinia, że Rosja wycofa się z zaatakowanych terytoriów Ukrainy, a 20 proc. zakładało, że opuści nawet tereny zajęte w 2014 roku.

Eksperci nie byli także zgodni w kwestii zakończenia wojny, ale wykazywali się ostrożnością w prezentowaniu optymistycznych scenariuszy. Część z nich podkreślała, że militarne zwycięstwo Ukrainy i odzyskanie całego terytorium są mało prawdopodobne, że bardziej możliwy jest kompromis zakładający utratę części terytorium.

Sromotna klęska Rosji to bardzo sympatyczna perspektywa [...], ale realność tego celu jest niemal zerowa²⁸.

[B]ardzo naiwna jest powszechna w Polsce wiara w to, że wojna nie skończy się przy stole rozmów, a Rosja zostanie pokonana na polu bitwy²⁹.

²⁷ Polacy o wojnie na Ukrainie..., dz. cyt.

²⁸ M. Nowicki, „Sromotna klęska Rosji to sympatyczna perspektywa. Ale realność tego celu jest niemal zerowa”, Newsweek.pl, 20 czerwca 2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/jacques-rupnik-europa-musi-sie-wymyslic-na-nowo-rozmowa/jn4r0r5> (25 listopada 2022). Wywiad przeprowadzono z Jakiem Rupnikiem, francuskim politologiem, znawcą Europy Środkowej, byłym doradcą prezydenta Václava Havla, wykładowcą Sciences Po Paris.

²⁹ W. Jurasz, *Zachód wykreśli ręce Ukrainie, ale jej nie zdradzi* [ANALIZA], Onet.pl, 9 listopada 2022, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/zachod-wykreci-rece-ukrainie-ale-jej-nie-zdradzi/b132nqf,79cfc278> (25 listopada 2022). Witold Jurasz to dziennikarz, dyplomata, w latach 2005–2009 sekretarz w Ambasadzie RP w Moskwie, a w latach 2010–2011 chargé d'affaires w Mińsku, założyciel i prezes think tanku Fundacja Ośrodek Analiz Strategicznych.

Ja ciągle mam nadzieję, że wydarzy się cud nad Dnieprem, [...] ale prawdopodobnie żadna ze stron nie wygra. W związku z czym pojawia się pytanie, jakie będą warunki tego gorzkiego pokoju. [...] konieczne będzie zachowanie neutralności i rezygnacja z NATO, a może również pewne ustępstwa terytorialne, [...] Finlandia [po fińsko-radzieckiej wojnie zimowej] pozostała krajem demokratycznym i niepodległym, choć neutralnym. Wydaje mi się, że to nadal jest najlepszy scenariusz³⁰.

W swoich wypowiedziach eksperci sugerowali, że długotrwała wojna jest wyniszczająca dla obu stron, zamiast ponosić ogromne straty w imię nierealnych oczekiwań warto więc zadbać o najbardziej korzystną z perspektywy Ukrainy wersję pokoju i gwarancje przyszłego bezpieczeństwa. W opinii niektórych ekspertów realna jest zaś jednoznaczna przegrana Rosji, i tylko ona może być gwarancją pokoju w Europie.

Tylko wielka i niewątpliwa klęska powstrzyma Kreml. W przeciwnym razie weźmie nas na przeczekanie. Po jakimś czasie odbuduje swój arsenał potrzebny do wielkiej wojny. [...] To jest jedyny wybór: albo Rosja dozna wielkiej klęski, albo czeka nas kolejna wojna³¹.

Militarna porażka sił rosyjskich, czyli zwycięstwo sił zbrojnych Ukrainy i całej Ukrainy w tej wojnie. To jedyna opcja dla Ukrainy, dla Europy i dla całego cywilizowanego świata. Innej możliwości nie ma³².

W jednej kwestii eksperci wydawali się zgodni – zarówno ci, którzy postrzegali klęskę militarną Rosji jako realną, jak i ci, którzy w nią nie wierzyli, uważali, że przedłużająca się wojna będzie miała katastrofalne skutki dla Rosji, znacząco osłabi jej możliwości militarne w najbliższym czasie, być może doprowadzi do rozpadu państwa. To bardzo często wypowiedane opinie.

To jest zresztą dość prawdopodobna wizja rosyjskiej przyszłości: Księstwo Moskiewskie ze słabą, ale dyspozycyjną armią i bronią atomową, realizujące chińskie interesy³³.

30 *Wojna odmieni Europę? „To definitywny koniec złudzeń Zachodu”* [podcast T. Lisa z T.G. Ashem], Newsweek.pl, 18 marca 2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/gosciem-tomasza-lisa-jest-timothy-garton-ash/Owbwqnz> (15 grudnia 2022). Timothy Garton Ash to historyk, profesor studiów europejskich na Oxford University.

31 M. Nowicki, „*To jest jedyny wybór: albo Rosja dozna wielkiej klęski, albo czeka nas kolejna wojna*”, Newsweek.pl, 31 marca 2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/polityka/wojna-w-ukrainie-keir-gilesautor-raportu-nato-przegrana-rosji-albo-kolejna-wojna/qmke5c5> (25 listopada 2022). Wypowiadający się Keir Giles jest ekspertem Chatham House, autorem raportu dla NATO dotyczącego rosyjskich sił zbrojnych.

32 A.M. Pędziwoł, *Były doradca Putina z uznaniem mówi o Polsce*, Onet.pl, 19 września 2022, <https://www.onet.pl/informacje/onetiwiadomosci/byly-doradca-putina-z-uznaniem-mowi-o-polsce/xv45c4g.79cfc278> (25 listopada 2022). Wypowiadający się Andriej Ilharionow to doradca Putina w latach 2000–2005, sygnatariusz manifestu *Putin musi odejść* z 2010 roku, obecnie analityk waszyngtońskiego Center for Security Policy.

33 D. Karpiuk, *Księstwo Moskiewskie z bronią atomową, realizujące chińskie interesy? „To realna wizja rosyjskiej przyszłości”*, Newsweek.pl, 12 kwietnia 2022, <https://www.newsweek.pl/polska/spoleczenstwo/andrzej-leder-o-sile-rosyjskiej-mitologii-i-ukrytych-winach-rozmowa/mrhce0m> (15 grudnia 2022). Rozmowa z Andrzejem Lederem, profesorem UW, filozofem kultury, psychiatrą, psychoterapeutą.

*Obecna wojna może być początkiem końca tego mocarstwa. [...] Jeśli Putin będzie kontynuował swoją agresywną politykę, może doprowadzić do tego, że na porządku dziennym stanie rozpad wielonarodowej federacji, której jest prezydentem*³⁴.

*Nie można wykluczyć, że Rosja będzie trwała długi czas w coraz bardziej rozpadającej się gospodarce, czy ńędzy ludności. To, co dla nas jest kluczowe, to to, że taki reżim Putina będzie mniej groźny dla nas i Europy. Bo groźny jest dla nas reżim Putina, który jest w stanie budować, dozbierać i szkolić armię czy finansować wojnę*³⁵.

WNIOSKI

Analizowane wypowiedzi pokazują, że w wielu kwestiach eksperci mają różne, czasem wręcz sprzeczne opinie. Nie oznacza to jednak ani tego, że wiedza ekspercka jest bezużyteczna, ani tego, że sami eksperci nie wykazują się kompetencjami. Przykład przywoływanych w tekście „właścicieli środków definiowania ryzyka” wypowiadających się na temat wojny w Ukrainie bardzo dobrze uwypukla problemy współczesnej wiedzy eksperckiej.

Po pierwsze analizowane wypowiedzi pojawiały się w różnych przekazach medialnych, co nie pozostaje bez wpływu na prezentowaną treść. Wprawdzie opinie ekspertów w interesujących mnie kwestiach nie różniły się w zależności od linii ideologicznej mediów, w których były cytowane, co więcej, często w zupełnie różnych mediach przywoływano wypowiedzi tych samych osób, to jednak sam fakt pojawienia się ich wypowiedzi w przekazach medialnych może mieć znaczenie. Współczesne media, równie często jak politycy, mają skłonność do wybiórczego korzystania z wiedzy naukowej, więc niekiedy cytowane wypowiedzi ekspertów mogą być pozbawione szerszego kontekstu, przywołane fragmentarycznie, by uzasadnić główną tezę medialnego przekazu, na przykład ostudzić nadmierny optymizm lub zmniejszyć obawy przed masową zaglądą. Ponadto oczekują krótkiej, zrozumiałej dla odbiorców wypowiedzi, co nie pozwala na pogłębione analizy i wykorzystanie wiedzy ekspertów, zmusza zaś do powierzchowności i uproszczeń³⁶. Niezależnie od tych zagrożeń komunikacja między światem naukowych, profesjonalnych ekspertów a opinią publiczną wydaje się szczególnie ważna w sferze publicznej wysoko rozwiniętych społeczeństwach³⁷. Zwłaszcza że alternatywnym kształtowaniem opinii na różne tematy zajmują się dziś samozwańczy eksperci dominujący w przestrzeni wirtualnej³⁸. Tradycyjni eksperci w mediach mogą

³⁴ A. Pawlicka, „Rosja weszła w ślepy zaułek. Ta wojna oznacza dla niej katastrofę”, Newsweek.pl, 12 kwietnia 2022, <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/prof-adam-daniel-rotfeld-jak-hartowal-sie-putinizm/w9q2220> (15 grudnia 2022). Rozmowa z Adamem D. Rotfeldem, profesorem, politologiem, byłym szefem MSZ.

³⁵ A. Kaszuba, Czy Putin się zatrzyma? Była ambasador nie ma wątpliwości, co do tego może doprowadzić, Fakt.pl, 3 kwietnia 2022, <https://www.fakt.pl/polityka/wojna-w-ukrainie-byla-ambasador-polska-ma-znaczenie-i-wplyw-na-losy-wojny/tnykj1p> (15 grudnia 2022). Rozmowa z Katarzyną Pełczyńską-Nałęcz, byłą ambasador Polski w Rosji.

³⁶ M. Mołęda-Zdziech, *Czas celebrytów. Mediatyzacja życia publicznego*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013; W. Godzic, *Znani z tego, że są znani. Celebryci w kulturze tabloidów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.

³⁷ J. Habermas, *Teoria i praktyka. Wybór pism*, tłum. M. Łukasiewicz, Z. Krasnodębski, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983.

³⁸ A. Guzik, *Ekspertci naszych czasów*, dz. cyt.; M. Juza, *Wiedza ekspercka a mądrość zbiorowa w komunikacji internetowej*, „Studia Socjologiczne” 3(186)/2007; M. Hardey, *Doctor in the house: the Internet as a source of lay health knowledge and the challenge to expertise*, „Sociology of Health and Illness” 6(21)/1999.

pełnić różne funkcje – mogą relacjonować, tłumaczyć, interpretować i komentować wydarzenia, oceniać, a także prognozować czy instruować³⁹. W analizowanych wypowiedziach na temat wojny w Ukrainie relacjonowanie zdarzeń, ich interpretacja czy ocena sytuacji na froncie wydaje się tym obszarem, w którym eksperci, odwołując się do swojej wiedzy i doświadczenia, mogą pomóc laikom w zrozumieniu tego, co się dzieje.

Dużo gorzej wygląda kwestia prognozowania, dochodzimy tu bowiem do drugiego ważnego problemu dotyczącego wiedzy eksperckiej. Cechą ponowoczesnych społeczeństw jest ryzyko trudne do przewidzenia, oszacowania czy wcześniejszego zażegnania mimo posiadanej wiedzy. W ostatnich dziesięcioleciach wiele uwagi poświęcano różnym zagrożeniom, ale na początku XXI wieku zainteresowanie ekspertów skupiało się na tych dotyczących środowiska, klimatu, nowych technologii, zdrowia⁴⁰, a po ataku na World Trade Center – terroryzmu. Sytuacja wojny, pierwszej od wielu lat w Europie na taką skalę, wydaje się zagrożeniem szczególnie trudnym do analizowania na podstawie dotychczasowej wiedzy ekspertów. „Położenia wyznaczone przez zagrożenia są w tym sensie źródłami, z których wypływają pytania, na które zainteresowani nie znają żadnej odpowiedzi”⁴¹. Inaczej mówiąc, wiedza specjalistów z różnych dziedzin, jeszcze bardziej niż wcześniej, nie pozwala im na dostarczenie takich informacji, które będą niepodważalne, pewne, oparte na naukowych czy praktycznych podstawach.

Są sytuacje, w których [eksperci – przyp. B.Ł.] znajdują się pod natychmiastową i intensywną presją, aby zareagować na kryzys, gdy nie jest dostępna ani cała niezbędna wiedza ani wystarczające informacje, brak pewności [...]. Eksperti muszą dokonać syntezy całej dostępnej wiedzy i z konieczności przekraczać granice swojej dyscypliny, jak również ograniczenia własnych granic wiedzy. Często czują się pod presją, że muszą zachowywać się tak, jakby znali odpowiedzi i warunki, pod którymi odpowiedzi odkrywają nieznaną przyszłość⁴².

Będąc pod presją opinii publicznej i mediów, które oczekują prostych i konkretnych odpowiedzi na palące pytania, eksperci starają się sprostać tym oczekiwaniom, rzadko zdobywając się na szczerą odpowiedź, że brak im podstaw do prognozowania przyszłości. Czasami tylko w analizowanych wywiadach pojawiają się stwierdzenia sugerujące nie tyle trudności, ile wręcz niemożność racjonalnego przewidywania dalszego rozwoju zdarzeń. Współcześni właściciele środków definiowania ryzyka mówili bowiem:

Nie wiem, co będzie dalej. Przyszłość to wtargnięcie nieznanego. Nie siedzimy w mózgu Putina⁴³.

39 P. Nosal, *Kultura ekspercka w mediach*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 4(48)/2009.

40 J. Fromm, *Risk Denial and Neglect: Studies in Risk Perception*, Stockholm School of Economics, Stockholm 2005.

41 U. Beck, *Spółczesność i ryzyko*, dz. cyt., s. 70.

42 H. Nowotny, *Democratizing expertise and socially robust knowledge*, „Science and Public Policy” 3(30)/2003, s. 152. Jeśli nie zaznaczono inaczej, tłumaczenie autorki artykułu.

43 M. Nowicki, *Słynny politolog: To punkt zwrotny dla Unii. Nie mam co do tego żadnych wątpliwości*, Newsweek.pl, 9 marca 2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/iwan-krastew-o-rosji-i-wojnie-w-ukrainie/qsspgsk> (15 grudnia 2022).

[P]odkreślam, że to jest spekulacja i interpretacja, nic więcej – w tym sensie, że nie roszczę sobie prawa czy pretensji do tego, że jest to jakaś bardzo przenikliwa analiza⁴⁴.

To szaleństwo, abym zgadywał, co naprawdę dzisiaj myślą kremlowskie elity. Tego rodzaju przepowiednie są bardzo trudne [...]⁴⁵.

Trzecim problemem, który wyłania się przy okazji mojej analizy, jest kwestia specyficznej roli uczonego-eksperta. Zdaniem Jarosława Kiliasa składają się na nią: fachowa wiedza, kapitał symboliczny (stopnie i tytuły naukowe), kapitał społeczny, polityczny i kompetencje kulturowe⁴⁶. Małgorzata Molęda-Zdziech zwraca także uwagę na konieczność ograniczenia się do merytorycznych argumentów, nieulegania emocjom, nieujawniania osobistego zaangażowania⁴⁷. W analizowanych tekstach pozycje ekspertów potwierdzone są przez ich kapitał symboliczny, a ich wypowiedzi potwierdzają kapitał społeczny i kulturowy, równocześnie jednak bardzo wyraźnie widać emocjonalny stosunek ekspertów do omawianych zjawisk. Niezależnie od merytorycznych uzasadnień pojawiających się w ich wypowiedziach dominuje w nich krytycyzm wobec polityki Rosji oraz sympatia dla bohatercko broniących się Ukraińców i przekonanie, że wiedza ekspercka winna służyć wsparciu skutecznej obrony i takiemu zakończeniu wojny, które będzie potencjalnie najkorzystniejsze dla strony ukraińskiej.

Przy tej okazji warto zadać pytanie, czy w ogóle możliwa jest wyłącznie chłodna, merytoryczna opinia ekspertów, bez zaangażowania emocjonalnego i subiektywnych ocen w przypadku zjawisk bezpośrednio ich dotyczących, mających wpływ także na ich życie. Czy ekspert, opierając się na wiedzy z dziedziny, którą reprezentuje, przestaje być obywatelem odczuwającym skutki wydarzeń? Czy przestaje być odczuwającym emocje człowiekiem? Być może oczekujemy od ekspertów zbyt wiele. Prezentowane rozbieżności w opiniach i ocenach wydają się nie tyle wynikiem niedostatecznej wiedzy czy doświadczenia, ile raczej nadmiernych oczekiwań dotyczących przewidywań i prognoz, do czego ekspercka wiedza nie daje podstaw. Pozwala ona zdefiniować ryzyko, opisać je, dostrzec potencjalne zagrożenia w przyszłości, ale nie pozwala ani na wyrokowanie o tym, jaka ta przyszłość będzie, ani na ustrzeżenie nas przed tym, co nieprzewidywalne, nawet jeśli takie są oczekiwania zarówno mediów, jak i opinii publicznej.

Rozmowa z Iwanem Krastewem, bułgarskim politologiem, jednym z najwybitniejszych analityków spraw międzynarodowych, współzałożycielem think tanku European Council on Foreign Relations.

44 R. Górski, *Putin nie oszalał, Putin przekalkulował*, „Tygodnik Spraw Obywatelskich”, 5 kwietnia 2022, <https://instytutsprawobywatelskich.pl/putin-nie-oszalał-putin-przekalkulował/> (15 grudnia 2022). Rozmowa z Michałem Lubiną, profesorem UJ pracującym w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu Uniwersytetu Jagiellońskiego.

45 L. Freedman, „Rosjanie zapomnieli, jak się prowadzi duże wojny...”, dz. cyt.

46 J. Kiliias, *Uczni i politycy – polityka a pole akademickie*, [w:] *Elity rządowe III RP 1997–2004. Portret socjologiczny*, red. J. Raciborski, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2006.

47 M. Molęda-Zdziech, *Czas celebrytów*, dz. cyt.

BIBLIOGRAFIA

- Bauman, Zygmunt. *Prawodawcy i tłumacze*. Tłum. Andrzej Ceynowa, Jerzy Giebułtowski. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN, 1998.
- Beck, Ulrich. *Spółeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Tłum. Stanisław Cieśla. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2002.
- Beck, Ulrich. *Spółeczeństwo światowego ryzyka. W poszukiwaniu utraconego bezpieczeństwa*. Tłum. Bogdan Baran. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2012.
- Collins, Harry. *Czy wszyscy jesteśmy ekspertami?*. Tłum. Ewa Bińczyk, Janusz Grygieńć. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2018.
- Fromm, Jana. *Risk Denial and Neglect: Studies in Risk Perception*. Stockholm: Stockholm School of Economics, 2005.
- Goćkowski, Janusz. „«Klerkowie» i «eksperci»”. *Teksty* 38, 2 (1978).
- Guzik, Aldona. *Eksperci naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2021.
- Habermas, Jürgen. *Teoria i praktyka. Wybór pism*. Tłum. Małgorzata Łukasiewicz, Zdzisław Krasnodębski. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1983.
- Hardey, Michael. „Doctor in the house: the Internet as a source of lay health knowledge and the challenge to expertise”. *Sociology of Health and Illness* 21, 6 (1999).
- Juza, Marta. „Wiedza ekspercka a mądrość zbiorowa w komunikacji internetowej”. *Studia Socjologiczne* 186, 3 (2007).
- Kilias, Jarosław. „Uczni i politycy – polityka a pole akademickie”. W: *Elity rządowe III RP 1997–2004. Portret socjologiczny*, red. Jacek Raciborski. Warszawa: Wydawnictwo Trio, 2006.
- Molęda-Zdziech, Małgorzata. *Czas celebrytów. Mediatyzacja życia publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2013.
- Nichols, Tom. *The death of expertise: the campaign against established knowledge and why it matters*. New York: Oxford University Press, 2017.
- Nosal, Przemysław. „Kultura ekspercka w mediach”. *Terazniejszość – Człowiek – Edukacja* 48, 4 (2009).
- Nowotny, Helga. „Democratising expertise and socially robust knowledge”. *Science and Public Policy* 30, 3 (2003).
- Wierchosławski, Rafał P. „Naukowcy w roli ekspertów: o pewnych problemach (re-)prezentacji prawdy w polityce”. *Zagadnienia Naukoznawstwa* 212, 2 (2017).

Data wpłynięcia: 30 stycznia 2023 r. Data zatwierdzenia do druku: 28 kwietnia 2023 r.

**CONTEMPORARY 'OWNERS OF RISK DEFINITION MEASURES':
THE ROLE OF EXPERTS IN RISK ASSESSMENT AND DEFINITION BASED
ON THE EXAMPLE OF THE WAR IN UKRAINE**

This article refers to Ulrich Beck's concept describing key social actors in postmodern societies as 'owners of risk definition measures'. In her analysis of expert opinions on the war in Ukraine (the situation on the frontline, possible extension of the conflict to other countries, potential scenarios for the warfare and the end of the war, the use of nuclear weapons by Russia), the author shows risk assessments, explanations and predictions related to the war. Discussing areas where experts agreed or disagreed in their opinions, she seeks to answer the question about the role of experts, the use of their expertise in the ongoing war and its impact on public opinion. In her article she points out challenges faced by experts in this dynamically evolving situation and under pressure from the mass media demanding a clear, concise and unequivocal communication. Rather than caused by insufficient knowledge or lack of experience, the discrepancies in the analysed expert opinions and assessments seem to result from excessive expectations regarding predictions and forecasts unsubstantiated by expert knowledge.

SŁOWA KLUCZOWE: właściciele środków definicji ryzyka, wojna, ekspert, prognozy, media

KEY WORDS: owners of risk definition measures, war, expert, predictions, media